

بررسی نقش مؤلفه‌های روانشناختی بر رفتار زیست‌محیطی کشاورزان دماوند و فیروزکوه

عاطفه شکیباراد *

atefeh.shakibarad@iau.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۸

چکیده

زمینه و هدف: موضوع این پژوهش پیمایشی توصیفی در «بررسی نقش مؤلفه‌های روانشناختی بر رفتار زیست‌محیطی کشاورزان دماوند و فیروزکوه» در حوزه مطالعاتی روانشناسی محیط زیست قرار دارد. هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر متغیرهای روانشناختی شامل نگرش و خودپنداره بر رفتار زیست‌محیطی کشاورزان شهرستان فیروزکوه می‌باشد.

روش بررسی: روش این تحقیق از نظر رویکرد توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل کشاورزان و باغداران شهرستان‌های فیروزکوه و دماوند بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری ساده تصادفی با انتساب متناسب و با استفاده از فرمول کوکران، ۳۷۲ نفر نمونه‌گیری شدند. در این پژوهش از ضرایب همبستگی پیرسون و آماره رگرسیون چندمتغیره و برآوردهای نرم‌افزار لیزرل استفاده شده است. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش نشان داد که خودپنداره و نگرش زیست‌محیطی مؤلفه‌های اصلی سازه روانشناختی بر رفتار زیست‌محیطی (در ابعاد مدیریت آب، مدیریت خاک، مدیریت تلفیقی آفات) مؤثر هستند. نهایت امر اینکه، توان متغیرهای مستقل مورد استفاده در تبیین واریانس متغیر وابسته (رفتار زیست‌محیطی)، ۳۱ درصد بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش مؤیدی است بر اینکه بهره‌گیری از روانشناسی به ما کمک می‌کند با اصلاح نگرش‌ها و خودپنداره‌های زیست‌محیطی، دغدغه‌های آینده‌نگرانه کشاورزان و باغداران منطقه را به بهره‌گیری درست از منابع و حفظ سهم و حقوق نسل‌های آینده از منابع آب، خاک، هوا، گیاهان و حیات وحش سوق دهند.

واژه‌های کلیدی: رفتار زیست‌محیطی، روانشناسی محیط زیست، نگرش، خودپنداره.

Examining the Role of Psychological Elements on Farmers' Environmental Behaviors in Damavand and Firoozkooch Provinces, Iran

Atefeh Shakibarad^{1*}

atefeh.shakibarad@iaau.ac.ir

Admission Date: June 18, 2024

Date Received: March 18, 2024

Abstract

Background and Objective: The subject matter of the present research, 'Examining the Role of Psychological Elements on Farmers' Environmental Behaviors in Damavand and Firoozkooch Provinces,' belongs to psychological studies with emphasize on environment. The present research' main goal is to review the effects of psychological variables - including attitude and self-concept - on farmers' environmental behaviors in these provinces.

Material and Methodology: This is a descriptive-survey research. Its statistical population, 372 individuals, include farmers and gardeners in Damavand and Firoozkooch provinces sampled by simple random sampling with proportional assignment and using Cochran formula. Pearson correlation coefficients, multivariate regression statistic and LIZREL software estimates were used in the present research.

Findings: The research's results showed that self-concept and environmental attitude were the main elements of psychological structure effective on environmental behaviors, in aspects of water management, soil management and integrated pest management. At the end, one could say that the independent variables powers used in explaining dependent variable variance, i.e. behavioral behavior, was %31.

Discussion and Conclusion: The research's results confirmed that psychology may help us in reforming environmental attitudes and self-concepts in order to turn farmers' and gardeners' concerns regarding future in these provinces to make a sustainable use of water, soil, air, plants and wild life resources and preserve coming generations' shares and rights.

Keywords: Environmental Behavior, Environmental Psychology, Attitude, Self-Concept.

مقدمه

در سطح فردی و گروه‌های کوچک بررسی می‌کند. روانشناسی حفاظت از محیط‌زیست می‌خواهد از نظریه‌ها و یافته‌های روانشناسی برای کمک به نوسازی بنیان‌های سازمان‌های اصلی برای مؤثرتر ساختن انسان‌ها در طبیعت و طبیعت در انسان‌ها بهره

موضوع این پژوهش در «بررسی نقش مؤلفه‌های روانشناختی بر رفتار زیست‌محیطی کشاورزان دماوند و فیروزکوه» در حوزه مطالعاتی روانشناسی محیط زیست آقرار دارد. این حوزه بین رشته‌ای، اثرگذاری و اثرپذیری بین «افراد» و «محیط زیست» را

1- Assistant Professor, Clinical Psychology, Faculty of Medical Sciences and Technologies, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. *(Corresponding Author)

نسبت به محیط زیست را شامل می‌شود (۷). بنابراین رفتار افراد، تحت تأثیر جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، دارای اشکال گوناگونی بوده و این تنوع رفتار نسبت به محیط زیست از عوامل و متغیرهای گوناگونی اثر می‌پذیرد. با این همه، با شناخت این عوامل می‌توان زمینه‌های کنترل رفتارهای زیست‌محیطی را فراهم نمود. در این میان، عوامل روانشناختی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. برای مثال با تشویق افراد جامعه و افزایش انگیزه درونی آنان در اثر آگاهی، می‌توان انعطاف‌پذیری آنان را در اجرای مقررات برای حفاظت از محیط زیست افزایش داد که نتیجه آن بهبود زندگی و رفتار مناسب زیست‌محیطی است.

رفتارهای زیست‌محیطی مدت‌هاست که به عنوان یک مسئله مهم اخلاقی تلقی می‌شود (۸). روش‌های فعلی زندگی در کشورهای توسعه‌یافته و صنعتی به صورت ناپایدار است و این عامل باعث بسیاری از مسائل زیست‌محیطی شده است (۹). در حال حاضر، رفتار انسان‌ها به چالش‌های مختلف زیست‌محیطی منتهی شده است. بسیاری از تصمیمات فردی و اجتماعی افراد، تأثیرات منفی زیادی بر تنوع زیستی و اکوسیستم محیطی و سلامتی افراد دارند. در حال حاضر، با استفاده از علوم رفتاری، روانشناسی و اقتصاد می‌توان نحوه تصمیم‌گیری و رفتار افراد در زمینه‌های مختلف را درک نمود (۱۰).

مطالعه رفتار زیست‌محیطی باغداران و کشاورزان از آن جهت در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است که اشکال متمرکز کشاورزی و باغداری با مصرف بیش از حد کودهای مغذی و آفت‌کش‌ها موجب خسارت زیست‌محیطی فراوانی نظیر فرسایش خاک، آلودگی آب‌ها و زوال بوم زیست‌های طبیعی، از بین رفتن منابع طبیعی با سرعت بیشتر و کاهش تنوع زیستی می‌شوند. مشارکت فعال کشاورزان و باغداران به منظور نهادینه‌سازی فرهنگ زیست‌محیطی امری پذیرفته شده و مورد تأکید جهانیان است. در واقع، دو قشر کشاورز و باغدار، نقش مهمی در فرهنگ توسعه پایدار دارند. این نقش به واسطه ارتباط همیشگی آن‌ها با محیط زیست و بهره‌مندی مستقیم یا غیر مستقیم آن‌ها از آن است. بر این اساس، توجه به فعالیت‌های زیست‌محیطی آن‌ها اهمیت خاصی دارد. این مسئله در دو شهرستان مجاور دماوند و فیروزکوه که ضمن برخورداری از طبیعت بکر از قدیم دو مرکز

گیرد (۱). این مطالعه از آن جهت ضرورت دارد که محیط‌های طبیعی می‌توانند زمینه‌های لازم برای انجام فعالیت‌های بدنی و تعاملات اجتماعی را فراهم آورند که بر سلامت جسمی و روحی، اثرگذار است (۲).

پایامد رفتارها و کنش‌های انسانی در تقابل با محیط، مشکلات زیست‌محیطی مختلفی از جمله تضعیف منابع تجدیدشونده، افزایش دما، آلودگی‌های صوتی و هوایی، تغییر اقلیم و همچنین تغییر در الگوهای مصرف و سبک زندگی را به وجود آورده است. برنامه‌ریزان و تصمیم‌سازان با افزایش شناخت عامه مردم درباره تأثیر زیانبار سبک زندگی بر محیط زیست، روی تغییر رفتارهای زیست‌محیطی با کاربرد روانشناسی محیط زیست تمرکز کرده‌اند. حفاظت از محیط زیست، از چالش‌های بزرگ در کشورهای جهان سوم و در حال توسعه است که به رفتارهای زیست‌محیطی بستگی دارد. ایران در بین ۱۸۰ کشور جهان بر اساس شاخص عملکردی محیط زیست در جایگاه ۱۰۵ قرار دارد که بیانگر وضعیت نامساعد اقدامات انجام‌شده برای مراقبت و اصلاح پایدار محیط زیست است (۳). این در حالی است که توسعه پایدار، توجه به حفاظت از محیط زیست و جلوگیری از تخریب و آلودگی آن را می‌طلبد و هم در آموزه‌های فرهنگی و هم در قانون اساسی کشور به عنوان یک وظیفه عمومی تلقی می‌گردد که در ایران از اهمیت بالایی برخوردار است (۴).

رفتارهای زیست‌محیطی اغلب همراه دیگر رفتارها، طبقه‌بندی شده و تعریفی دقیق از رفتار زیست‌محیطی ارائه نشده است (۵). با این همه، رفتار زیست‌محیطی را می‌توان رفتارهای افراد در محیط، خانه، محل کار و شهر دانست که با توجه به ملاحظات محیط زیستی انجام می‌شود (۶). در تعریفی دیگر، رفتاری که فرد در برخورد با محیط زیست از خود بروز می‌دهد، رفتار زیست‌محیطی نامیده می‌شود. این رفتارها ممکن است کاملاً مثبت و مسئولانه باشد و یا کاملاً منفی و مخالف محیط زیست. رفتار محیط‌گرایانه، رفتاری است که باعث کاهش آگاهانه اثر منفی کنش فرد بر روی جهان طبیعی و ساخته دست بشر می‌شود. رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه، مجموعه‌ای از کنش‌های افراد جامعه نسبت به محیط زیست بوده که در طیف وسیعی از احساسات، تمایلات و آمادگی‌های خاص برای رفتار

مهم کشاورزی و باغداری منطقه محسوب می‌شوند، از اهمیت خاصی برخوردار است.

تخریب محیط زیست، زوال گونه‌های زیستی گیاهان و جانوران، فقر فزاینده منابع تجدیدشونده و گسترش دامنه آلودگی‌های زیست‌محیطی، سلامت نسل حاضر و نسل آینده را به خطر انداخته است (۱۱). اکنون مسائل محیط زیستی به قدری گسترش پیدا کرده‌اند که قلمرو آن‌ها، مفهوم اجتماعی عمیقی یافته و دیگر به موضوعات فنی ختم نمی‌شود. مردم، فرهنگ همزیستی با محیط، فرهنگ استفاده از منابع طبیعی و امکانات محیط زیستی را نیاموخته‌اند یا آن را درونی نکرده‌اند. از آنجا که رفتارهای انسانی از فرهنگ‌ها، نگرش‌ها، ارزش و اخلاقیات آن‌ها متأثر می‌شود؛ بر این اساس، مردم رفتار محیط زیست‌گرایانه را نیز از خود بروز نمی‌دهند. رفتار محیط زیست‌گرایانه به منظور حفظ آن، مانند دیگر رفتارهای انسانی از الگوهای پیروی می‌کند که محققان مختلف به آن‌ها اشاره کرده‌اند (۱۲). کاهش و از بین رفتن منابع طبیعی یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های زمان ما است. جامعه در حال استفاده بیش از حد از منابع محدود خود آن هم در چندین حوزه می‌باشد (۱۳).

در تحلیل رفتار زیست‌محیطی از مدل‌های اقتصادی - اجتماعی و سیستم طبیعی کمک گرفته می‌شود. در این پژوهش، از مدل روانشناختی در تحلیل کنش و واکنش میان انسان و محیط زیست استفاده شده است. استفاده از مدل‌های روانشناختی به این دلیل ضرورت دارد که مشکلات زیست‌محیطی اغلب ریشه در جنبه‌هایی از رفتار انسان دارد. ویژگی‌های روانشناختی مانند باورها، نگرش‌ها، ارزش‌ها و اهداف، نقش مهمی در تصمیم‌گیری کشاورزان در مورد استفاده از زمین دارند (۱۴). تجزیه و تحلیل مدل‌های روانشناختی به ما کمک می‌کند تا در کشاورزی و باغداری، از تخریب محیط زیست و کاهش منابع طبیعی جلوگیری شود.

عوامل روانشناختی مختلفی در شکل‌دهی تفاوت‌های رفتاری افراد مؤثر هستند. افرادی که از دانش و آگاهی بیشتری از مسائل زیست‌محیطی برخوردار هستند، احتمال بیشتری دارد به انجام اقدامات حفاظتی از محیط زیست اقدام نمایند (۱۵). آموزش‌های زیست‌محیطی، بدون در نظر گرفتن و توجه به ابعاد روانشناختی

قابل تحقق نخواهد بود. برنامه‌های آموزشی زیست‌محیطی، تأثیر قابل توجهی بر رفتار زیست‌محیطی افراد، از جمله درک روشن روابط بین دانش زیست‌محیطی، نگرش و مهم‌تر از همه رفتار دارد (۱۶).

منطقه دماوند و فیروزکوه یکی از مناطق کشاورزی و باغداری استان تهران محسوب می‌شوند. شهرستان فیروزکوه از دو بخش مرکزی و بخش ارجمند تشکیل شده است و جمعیت آن بالغ بر حدود ۳۵ هزار نفر می‌باشد. شهرستان دماوند نیز منطقه‌ای سرسبز و خرم است که از دو بخش مرکزی و رودهن تشکیل یافته و جمعیت آن بیش از ۱۲۶ هزار نفر است. انتخاب این دو شهرستان در این پژوهش از آن جهت بوده است که این مناطق هم از نظر باغداری و کشاورزی و هم داشتن طبیعت بکر و جذابیت‌های زیست‌محیطی دارای اهمیت هستند. شهرستان فیروزکوه به دلیل شرایط توپوگرافی و آب و هوایی یکی از مناطق بکر استان است و از زیستگاه‌های مهم حیات وحش و شکارگاه‌های استان به‌شمار می‌آید و انواع وحش و مناطق طبیعی، چراگاه‌ها و چمنزارهای وسیع از توانمندی‌های ویژه استان تهران است. شهرستان دماوند نیز از قدیم یکی از مراکز مهم کشاورزی و دامداری بوده است، اما از سال ۱۳۸۴ به خاطر ساخت‌وسازهای گسترده در زمین‌های این شهرستان، کشاورزی در این منطقه کاهش یافته است. این شهرستان نیز از نظر حیات وحش، محل زیست گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری است. احداث معادن در کنار زیستگاه‌های طبیعی و تخریب انسانی این اماکن همچون احداث غیر کارشناسی راه‌ها در این شهرستان از عمده دلایل تهدیدهای زیست‌محیطی است.

در دو منطقه فیروزکوه و دماوند فعالیت‌های کشاورزی و باغداری موجب ناپایداری منابع خاکی و آبی و نابودی محیط زیست شده است؛ رفتارهای ناسازگار با زیست‌بوم از جمله مصرف بی‌رویه سموم و کودهای شیمیایی، استفاده بیش از حد از منابع آبی، بهره‌گیری از روش‌های آبیاری نادرست و شخم عمیق خاک به ناپایداری زیست‌محیطی منتهی شده است. در صورت انجام آموزش‌های مدیریت‌شده می‌توان امیدوار بود کشاورزان و باغداران به دلایل خاص روانشناختی با درک و واکنش به موقع محیط زیست، بر اساس زمینه ذهنی و تجربی خود، در حفاظت

✓ نتایج پژوهش رضوانی (۱۳۸۴) در بررسی رابطه میان دانش زیست‌محیطی و نگرش‌ها با رفتارهای محافظت از محیط در میان دانشجویان نشان داد دانش کسب‌شده از موضوعات محیطی منجر به افزایش رفتارهای محافظت از محیط می‌شود (۱۹).

✓ نتایج پژوهش کریمی (۱۳۸۹) در بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر رفتار زیست‌محیطی در شهر زنجان نشان داد رفتار مصرف آب از عواملی نظیر دانش زیست‌محیطی، آگاهی در مورد مصرف آب، نگرش زیست‌محیطی، نگرش نسبت به مصرف آب و میزان دینداری افراد تأثیر می‌پذیرد (۲۰).

✓ صالحی (۱۳۸۹) در سه استان شمالی کشور به بررسی رابطه نگرش جدید نسبت به محیط زیست و رفتار مصرف انرژی پرداخت و رابطه مثبت و معناداری بین آن‌ها یافت و شغل و سن افراد را نیز پیش‌بینی‌کننده رفتار مسئولانه افراد در قبال مصرف انرژی تشخیص داد (۲۱).

✓ نتایج پژوهش ضیاءپور و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد بین دانش زیست‌محیطی و رفتار نسبت به محیط زیست ارتباط معنی‌داری وجود نداشت. همچنین رفتارهای زیست‌محیطی در مناطق روستایی مسئولانه‌تر از مناطق شهری، در میان افراد مسن مسئولانه‌تر از افراد جوان، در میان متأهلین مسئولانه‌تر از مجردان و در میان زنان مسئولانه‌تر از مردان بود (۲۲).

✓ نتایج پژوهش کلانتری و همکاران (۲۰۰۷) با عنوان «عوامل اجتماعی اثرگذار بر رفتار زیست‌محیطی شهروندان» در تهران حاکی از آن بود که رفتار زیست‌محیطی مردم در مناطق شهری به طور مستقیم یا غیر مستقیم از متغیرهایی مختلف، از جمله متغیرهای روانشناختی چون نگرش‌های زیست‌محیطی، احساس نگرانی و آماده‌سازی برای رفتار زیست‌محیطی تأثیر می‌پذیرد. این مطالعه نشان داد که تحصیلات و افزایش دانش پایه‌ای ساکنان تهران می‌تواند نگرش محیطی‌شان را تغییر داده و احساساتشان را به سوی محیط زیست سوق دهد (۲۳).

و حراست از منابع آبی و خاکی، و پوشش‌های گیاهی کوشا باشند. بنابراین این دو قشر می‌توانند در کاهش رفتارهای مخرب زیست‌محیطی منطقه فیروزکوه و دماوند نقش کلیدی داشته باشند و زمینه پایداری زیست‌محیطی منطقه را فراهم سازند. بر این اساس سوال کلیدی این پژوهش آن است که آیا عوامل روانشناختی شامل نگرش و خودپنداره زیست‌محیطی بر رفتار زیست‌محیطی کشاورزان و باغداران منطقه فیروزکوه و دماوند مؤثر است؟

پیشینه تحقیق

این پژوهش بر پایه سنتی در روانشناسی محیط زیست بنا شده است که سابقه آن به دهه هفتاد در ایالات متحده بازمی‌گردد. تلاش‌های متعددی صورت گرفته است تا تغییر در اعتقادات و ارزش‌هایی که از آن هنگام به بعد رخ داده‌اند، مفهوم‌پردازی شود و تغییر در دغدغه‌ها، نگرش‌ها رفتارهای زیست‌محیطی اندازه‌گیری شود. بخش اصلی از این مطالعات به بررسی دانش (آگاهی)، ارزش‌ها، باورها، نگرش‌ها و رفتارها زیست‌محیطی افراد پرداخته است.

✓ یکی از نخستین مطالعات در این حوزه که به کار کارتون و دانلپ و همکاران آن‌ها مبتنی است، مفاهیمی درباره پارادایم‌ها و جهان‌بینی‌های گوناگون پرورانده است. بنا به استدلال آن‌ها، جهان‌بینی مسلط بر امریکا از سوی (NEP) پارادایم نوین زیست‌محیطی به چالش کشیده شده است. وان لیر و دانلپ (۱۹۸۰) بیست و یک مطالعه را که بین ۱۹۶۸ و ۱۹۷۸ انجام گرفته، مرور کرده‌اند و در بیشتر آن‌ها متغیرهای سن، طبقه اجتماعی، محل سکونت، گرایش سیاسی، ایدئولوژی سیاسی و جنس حضور داشتند (۱۷)، اما در این مطالعات به عوامل روانشناختی کمتر پرداخته شده است.

✓ نتایج پژوهش عبداللهی (۱۳۸۳) در بررسی شناخت، آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای زیست‌محیطی مردم شهر اصفهان نشان داد، سن، سطح تحصیلات، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، محل تولد و نزدیکی با طبیعت نیز با آگاهی، نگرش و رفتار زیست‌محیطی رابطه داشت (۱۸).

آن هم به نوبه خود می تواند تمامی رفتارهای زیست‌محیطی فرد را تحت تأثیر قرار دهد.

- عوامل زمینه‌ای، شامل تأثیرات بین فردی، انتظارات اجتماعی، تبلیغات، قوانین حکومتی، سایر عوامل قانونی و نهادی و

- قابلیت‌های شخصی، شامل دانش و مهارت‌ها: داشتن وقت کافی برای انجام رفتار، قابلیت‌های عمومی و منابعی نظیر سواد، پول و قدرت و موقعیت اجتماعی، متغیرهای جمعیت‌شناختی نظیر سن، تحصیلات، نژاد و درآمد می‌توانند معرف‌های خوبی برای این قابلیت شخصی باشند.

- عادت و راه رفت، عادت به روش عملکرد استاندارد، یک عامل کلیدی مؤثر بر رفتار معنادار و سازمان‌یافته زیست‌محیطی است (۲۹).

بر این اساس، استرن و همکارانش در باب نگرانی زیست‌محیطی افراد به هر دو جنبه کلی و خاص ارزش‌های زیست‌محیطی پرداخته‌اند. طبق نظر آن‌ها، ساختار اجتماعی، ارزش‌های اساسی شخص که بر جهان‌بینی و باورهای کلی وی درباره محیط زیست مؤثرند را شکل می‌دهد و این باورهای کلی نیز به تبع آن، باورها و نگرش‌های خاص‌تر را شکل می‌دهند. در نهایت، همین باورها و نگرش‌های خاص هستند که به رفتار واقعی فرد در محیط زیست منجر می‌شوند (۲۷). در همین راستا، گری (۱۹۸۵) معتقد است نگرش‌ها، راه دیدن جهان و ارتباط با آن هستند و به همین دلیل در رفتاری که انسان در قبال طبیعت به عنوان بخشی از جهان زیستی‌اش دارد، مؤثرند.

این فرض که نگرش‌های شخص، تعیین‌کننده رفتار است، ریشه در تفکر غربی دارد، اما تحقیقات نشان می‌دهد رابطه بین نگرش و رفتار پیچیده‌تر از آن است که تصور می‌شود (۲۹). به طور کلی نگرش‌ها در صورتی بهترین پیش‌بینی‌کننده رفتارند که: ۱- نیرومند و همساز باشند؛ ۲- نگرش‌هایی که ارتباطی ویژه با رفتار دارند؛ ۳- نگرش‌های برخاسته از تجربه مستقیم رفتار را بهتر پیش‌بینی می‌کنند تا نگرش‌هایی که از راه خواندن و شنیدن درباره موضوعی شکل گرفته باشند؛ ۴- آگاهی، شواهدی هم نشان

✓ نتایج پژوهش سلفا و تاکاهاشی (۲۰۱۴) نشان داد نگرش‌های زیست‌محیطی و تعلق مکانی، قوی‌ترین متغیرهایی هستند که بر رفتار زیست‌محیطی تأثیر می‌گذارند (۲۴).

✓ نتایج پژوهش کیل و همکاران (۲۰۱۴) نشان داد نگرش زیست‌محیطی انگیزه و رفتار مسئولانه زیست‌محیطی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تجزیه و تحلیل بیشتر نشان می‌دهد که انگیزه به عنوان متغیر میانجی عمل می‌کند (۲۵).

چارچوب نظری پژوهش

یکی از رویدادهای جدید روانشناسی، ظهور حوزه مطالعات حفاظت از محیط زیست است که در سال ۲۰۰۰ آغاز به کار کرد و بخشی از حوزه روانشناسی محیطی، انجمن روانشناسی آمریکا را به خود اختصاص داد. روانشناسی حفاظت از محیط زیست از نتیجه پژوهش‌های روانشناسان محیط، سر بیرون می‌آورد. رسالت این دانش جدید، این است که انسان‌ها را به حفاظت از محیط زیست خود ترغیب نماید و به آن‌ها انگیزه لازم جهت انجام این کار را بدهد. این دانش جدید باعث ایجاد نوعی ارتباط هماهنگ و نظام‌مند بین انسان و محیط زیست طبیعی او می‌شود (۱).

چارچوب نظری این پژوهش نیز برگرفته از پژوهش‌های حوزه روانشناسی محیط زیست در ارتباط بین عوامل روانشناختی شامل نگرش‌ها و خودپنداره زیست‌محیطی، به ویژه نظریه‌های گری (۱۹۸۵) (۲۶)، استرن (۱۹۹۵) (۲۷) و مویس آندر (۲۰۰۲) (۲۸) است. این نظریه‌پردازان در مجموع، بر تأثیر عوامل روانشناختی شامل نگرش‌ها، ارزش‌ها، باورها و از جمله خودپنداره بر رفتار زیست‌محیطی تأکید دارند. نگرش‌ها از ارتباط بین محیط و متن فرهنگی به وجود آمده و نمایانگر این ارتباط نیز هستند.

استرن (۲۰۰۰) (۶) در تبیین رفتار زیست‌محیطی چهار نوع متغیر علی را مؤثر می‌داند:

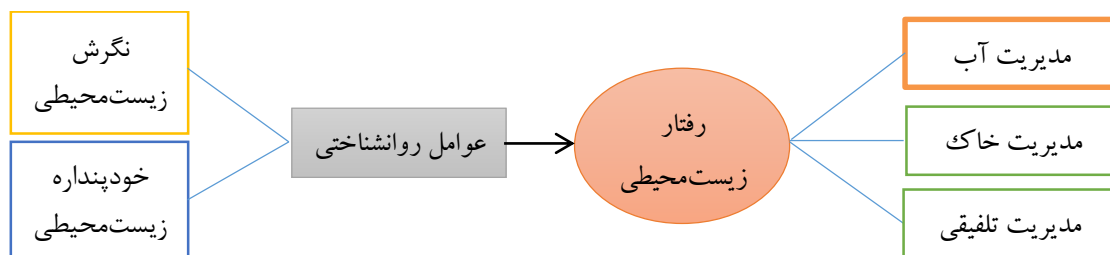
- عوامل نگرشی، شامل هنجارها، باورها و ارزش‌ها: این عوامل زمینه عمومی را برای ذهنیت زیست‌محیطی فراهم می‌کنند که

ملاحظات اخلاقی و حفاظت از محیط زیست بر اساس فشار هنجاری (۲۸).

مدل تحلیلی و فرضیه‌های پژوهش

برای بررسی ارتباط بین عوامل روانشناختی و بروز رفتارهای زیست‌محیطی از سوی کشاورزان و باغداران که برگرفته از پیشینه نظری و تجربی بوده است، فرضیه اصلی تحقیق به این شرح تدوین شد که «سازه روانشناختی بر رفتار زیست‌محیطی و ابعاد مختلف آن شامل مدیریت آب، خاک و مدیریت تلفیقی آفات تأثیر مثبت و معنی‌داری دارند.» این فرضیه اصلی، در قالب دو فرضیه فرعی دیگر نیز قابل طرح است: ۱- نگرش زیست‌محیطی بر رفتار زیست‌محیطی مؤثر است؛ ۲- خودپنداره زیست‌محیطی بر رفتار زیست‌محیطی مؤثر است.

می‌دهد کسانی که آگاهی بیشتری از نگرش‌های خود دارند، بیشتر احتمال دارد که همسازی نگرش - رفتار نشان دهند (۳۰). درباره تأثیر نگرش‌های زیست‌محیطی بر رفتار زیست‌محیطی، می‌توان دو نوع موضع‌گیری را در بین محققان مشاهده کرد. ویتراسپون و همکارانش و بسیاری دیگر از محققان معتقدند که نه داشتن دغدغه‌های زیست‌محیطی و نه نگرش مثبت زیست‌محیطی، هیچ کدام نمی‌توانند الزاماً به رفتار مطلوب بینجامند (۳۱)، اما برخی پژوهشگران معتقد به تأثیر نگرش بر رفتار زیست‌محیطی‌اند. مویس آندر بر اساس مطالعاتش در فنلاند معتقد است چهار نوع انگیزه، پشتوانه نگرش‌های محیط زیستی و به تبع آن رفتار زیست‌محیطی است. این انگیزه‌ها عبارتند از: شناخته‌شدن به عنوان مصرف‌کننده سبز، دل‌مشغولی داشتن در قبال مسائل اکولوژیک، حفاظت از محیط زیست بر اساس

شکل ۱- مدل تحلیلی پژوهش: رابطه بین عوامل روانشناختی بر رفتار زیست‌محیطی

Figure 1. The research analytical model: the relationships between psychological factors and environmental behaviors

روش‌شناسی تحقیق

عنوان نمونه آماری تعیین شد. به منظور انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب استفاده گردید.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

تعاریف در نظر گرفته‌شده برای متغیرهای روانشناختی (متغیر مستقل) و رفتار زیست‌محیطی (متغیر وابسته) ترکیبی از تعاریفی است که در بخش نظری آورده شده‌اند.

متغیرهای روانشناختی شامل دو متغیر نگرش زیست‌محیطی و خودپنداره زیست‌محیطی است:

نوع تحقیق: روش اصلی به کارگرفته در این پژوهش روش کمی با پیمایش مقطعی است. روش‌های آماری مورد استفاده در این پژوهش، روش‌های توصیفی یک متغیره (درصد توزیع فراوانی میانگین، انحراف معیار و...) و متغیره (تحلیل خطی رگرسیون) استفاده شده است. همچنین داده‌های حاصله، با استفاده از نرم‌افزار SPSS 22 و نرم‌افزار LISREL 8.80 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

جمعیت و نمونه تحقیق: جامعه آماری تحقیق شامل همه کشاورزان و باغداران شهرستان دماوند و فیروزکوه بودند (N=۱۲۸۰۰) که با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۷۲ نفر به

ناتوان، در یک زمینه آگاه یا ناآگاه باندن و اینکه خود را نسبت به اطرافیان در چه جایگاهی باند، تشکیل‌دهنده خودپنداره فرد است. به عبارت دیگر هر فرد در ذهن خود، تصویری از خویشتن دارد. به عبارت دیگر، ارزشیابی کلی فرد از شخصیت خویش را «خودپنداره» یا «خودانگاره» می‌نامند. خودپنداری، چارچوبی شناختی است که به واسطه آن به سازمان‌بندی آنچه درباره خویش می‌دانیم، می‌پردازیم و اطلاعاتی را که به خود مربوط می‌شوند، بر پایه آن پردازش می‌کنیم (۳۳). بر این اساس خودپنداره زیست‌محیطی را می‌توان درک و ذهنیت و احساسی فرد نسبت به توانایی، آگاهی و جایگاه خویش درباره مسائل زیست‌محیطی دانست.

برای سنجش متغیرهای روانشناختی شامل نگرش و خودپنداره زیست‌محیطی از ۸ گویه در قالب طیف لیکرت پنج سطحی (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) استفاده شد.

جدول ۱- گویه‌های عامل روانشناختی

Table 1. Psychological factor items

تعداد گویه	متغیرها
اجرای عملیات حفاظتی در کاهش مشکلات زیست‌محیطی تأثیری ندارد. برخی بیماری‌ها و آفات بدون استفاده از سموم شیمیایی قابل کنترل هستند. هدف از کشاورزی تنها کسب بیشترین سود نیست، بلکه سلامت زیست‌محیطی نیز مهم است. در بهره‌برداری از اراضی کشاورزی باید به حقوق نسل‌های آینده توجه کرد.	نگرش زیست‌محیطی
خودم را به عنوان فردی که در مورد مسائل زیست‌محیطی نگران است، می‌بینم. من فردی هستم که از محیط زیست حفاظت می‌کنم. من خودم را به عنوان یک فرد حامی محیط زیست می‌بینم. درگیر شدن در فعالیتهای حفاظت از محیط زیست، بخش مهمی از رفتار من است.	خودپنداره زیست‌محیطی

فعالیتی که ارگانسیم انجام می‌دهد و ارگانسیم دیگر با یک ابزار می‌تواند آن را مشاهده یا اندازه‌گیری کند.» این دیدگاه تا حدود زیادی مبتنی بر دیدگاه رفتارگرایان است که در رأس آنان اسکینر قرار دارد که برخلاف تصور عموم، حوزه رفتار را منحصراً رفتارهای قابل مشاهده نمی‌داند، بلکه تحت عنوان رفتارهای نهان^۵

نگرش زیست‌محیطی: تعریف واحدی از نگرش وجود ندارد، اما بونر و وانگ (۱۳۸۹) در یک تعریف کوتاه، نگرش را ارزیابی کلی^۲ فرد از یک موضوع تعریف می‌کنند و موضوع نگرش را هر چیزی بیان می‌کنند که شخص تمیز می‌دهد و یا در ذهن دارد. مؤلفه‌های این ارزیابی کلی ممکن است عاطفی، شناختی و رفتاری باشند و شامل تمام اطلاعاتی باشند که ماهیت ارزیابانه دارند، البته لزوماً تمام این مؤلفه‌ها در هر نگرشی حضور ندارند (۳۲). بر این اساس، نگرش زیست‌محیطی را می‌توان ارزیابی کلی فرد از مسائل زیست‌محیطی و چگونگی حفاظت از آن تلقی نمود. از منظری دیگر، نگرش زیست‌محیطی ترکیبی از شناخت‌ها، احساس‌ها و آمادگی برای حفاظت از محیط زیست است.

خودپنداره زیست‌محیطی: «خودپنداره» یا «خودادراکی»، تمام آن درک و ذهنیت و احساسی است که یک فرد نسبت به خویشتن خویش دارد. اینکه فرد خود را در یک زمینه توانا یا

رفتار زیست‌محیطی: مکاتب مختلف روانشناسی تعاریف مختلفی از این واژه ارائه داده‌اند. شاید بتوان نخستین تعریف رفتار^۴ را در ادبیات مدرن علمی، روانشناسان پیرو مکتب رفتارگرایی ارائه کرده‌اند. در نگاه آن‌ها، هرگونه پاسخ قابل مشاهده هر جاننداری را می‌توان رفتار نامید، گفت (۳۴). ریس و همکاران (۱۹۷۸) (۳۵) رفتار را اینگونه تعریف کرده‌اند: «هر

محصولات تولیدشده سازگار با محیط است (۳۷). آیزن (۱۳۷۴) آمادگی و گرایش به اقدام عملی در جهت بهبود مسائل محیط زیستی را رفتار زیست‌محیطی می‌نامد (۳۸). برای سنجش متغیر رفتار زیست‌محیطی سه مؤلفه مدیریت آب، مدیریت خاک و مدیریت تلفیقی آفات برای آن در نظر گرفته شد بود، از گویه‌های مقاله یزدان‌پناه و همکاران (۲۰۱۵) (۳۹)، عزیزی خلیلی و همکاران (۱۳۹۰) (۴۰) و تعدادی از گویه‌های حسن‌پور (۱۳۹۳) (۴۱) استفاده گردید و در قالب طیف لیکرت (اصلاً تا کاملاً موافقم) از پاسخگویان پرسیده شد.

جایگاهی هم برای رویدادهای درونی نظیر ادراک، احساس، باور، نگرش، تفکر و تخیل قائل می‌شود (۳۶). در تعریف روانشناسان رفتارگرا تأکید بر رفتارهایی است که به صورت عینی قابل مشاهده و کمی‌سازی هستند، ولی در تعاریف دیگر مکاتب نظیر مکتب‌شناختی، هیجان‌ها و اعمال شناختی و تأثیر آن‌ها بر رفتار بیشتر مورد تأکید قرار گرفته است. بر این اساس رفتار زیست‌محیطی شامل اقدامات انجام‌شده در جهت کاهش صدمات ناشی از عملیات، تولیدات و خدمات مرتبط با محیط زیست است که نمونه‌هایی از این فعالیت‌ها به حداقل‌رساندن زباله، بازیافت، صرفه‌جویی در منابع و ارائه

جدول ۲- گویه‌های عامل رفتار زیست‌محیطی

Table 2. Factor items influencing environmental behaviors

متغیرها	گویه‌ها
مدیریت آب	استفاده از روش‌های آبیاری تحت فشار استفاده از کانال‌های سیمانی و یا لوله‌ای ترمیم و لایه‌روبی کانال‌های قدیمی نظارت دقیق به آبیاری
مدیریت خاک	رعایت تناوب کاشت گیاهان استفاده از آیش در برنامه زراعی شخم عمود بر شیب زمین
مدیریت تلفیقی آفات	استفاده از روش‌های مکانیکی برای کنترل علف‌های هرز بهره‌گیری از بذره‌های ضد عفونی‌شده و نهال‌های اصلاح‌شده استفاده از شخم پاییزه

ابزار اندازه‌گیری و روایی و پایایی آن

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه بسته پاسخ است. در سنجش اعتبار و پایایی عامل روانشناختی و رفتار زیست‌محیطی، پرسشنامه اولیه در اختیار برخی متخصصان رشته‌های روانشناسی و علوم کشاورزی قرار گرفت تا پس از حذف و اصلاح برخی گویه‌ها، اعتبار محتوایی^۱ متغیرها به حد مقبولی برسد.

با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل عاملی^۲ اعتبار سازه‌ای^۳ مرتبط با سازه روانشناختی و سازه رفتار زیست‌محیطی برآورد و با استفاده از دو روش سنگریزه^۴ و مقادیر ویژه^۵ زیرمجموعه‌های آن‌ها تعیین شدند.

با توجه به مقادیر معنی‌داری شاخص مجذور کای برای آزمون کرویت بارتلست (sig=0/00) و شاخص کفایت نمونه‌برداری

۱- Content Validity
۲- Factor Analysis
۳- Construct Validity

4- Scree Plot
5- Eigen Value

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

نتایج پژوهش نشان داد بیشتر پاسخگویان یعنی ۵۵ درصد ساکن روستاهای منطقه، ۲۵ درصد ساکن شهر و ۲۰ نیز ساکن شهر و روستا (همزمان) هستند. از لحاظ جنسیت بیشتر پاسخگویان یعنی ۷۲/۸ درصد مرد و بقیه زن هستند. نوع مالکیت در باغداران و کشاورزان منطقه نیز حدود ۷۵ درصد مالکیت شخصی و ۲۵ درصد مالکیت اجاره‌ای بود.

میانگین سن کشاورزان ۳۸/۵۴ سال با انحراف معیار ۱۴/۰۳ بود. همچنین گروه سنی بین ۳۰-۳۵ سال بیشترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. از نظر تحصیلات، بیشترین فراوانی به دارندگان مدرک دیپلم (حدود ۲۸ درصد) و کمترین آن به دارندگان کارشناسی ارشد و بالاتر (حدود ۸ درصد) اختصاص داشت. از نظر سابقه اشتغال به کار کشاورزی و باغداری نیز میانگین سابقه فعالیت آن‌ها حدود ۱۲/۲۸ سال با انحراف معیار ۱۱/۱۴ بود.

در جدول زیر میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش شامل دو عامل رفتار زیست‌محیطی و روانشناختی خلاصه شده است.

($kmo=0/85$) برای سازه روانشناختی و مقادیر معنی‌داری شاخص مجذور کای برای آزمون کرویت بارتلت ($sig=0/00$) و شاخص کفایت نمونه‌برداری ($kmo=0/87$) در مورد سازه رفتار زیست‌محیطی می‌توان نتیجه گرفت که نمونه انتخابی برای انجام تحلیل عاملی، از کفایت لازم برخوردار بوده است و تحلیل عاملی برای گویه‌های متغیرها تکنیک مناسبی بوده است. در نهایت، دو عامل نگرش زیست‌محیطی و خودپنداره زیست‌محیطی در مجموع توانستند ۷۰/۲۱ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین نمایند. همچنین تعداد قابل قبول برای سازه رفتار زیست‌محیطی هم سه عامل مدیریت آب، مدیریت خاک و مدیریت تلفیقی آفات است که این عوامل هم در مجموع ۷۴/۵۷ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کنند.

با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، پایایی گویه‌های مرتبط با مؤلفه‌های روانشناختی و مؤلفه‌های رفتار زیست‌محیطی محاسبه شد. مقدار این ضریب برای مؤلفه‌های روانشناختی شامل نگرش زیست‌محیطی ۰/۸۴ و خودپنداره زیست‌محیطی ۰/۹۱ و مؤلفه‌های رفتار زیست‌محیطی شامل مدیریت آب ۰/۸۲، مدیریت خاک ۰/۸۵، مدیریت تلفیقی آفات ۰/۸۸ ضرایب قابل قبولی هستند. بنابراین می‌توان گفت که گویه‌های تمامی متغیرهای پژوهش از پایایی درونی مطلوبی برخوردار هستند.

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

Table 3. Mean and standard deviation of the research variables

متغیر	میانگین	انحراف معیار
نگرش زیست‌محیطی	۳/۶	۰/۵۲۶
خودپنداره زیست‌محیطی	۳/۴	۰/۵۲۴
عامل روانشناختی	۳/۵	۰/۵۲۵
مدیریت آب	۳/۲۸	۰/۷۲۰
مدیریت خاک	۳/۳۷	۰/۷۲۸
مدیریت تلفیقی آفات	۳/۴۹	۰/۷۳۰
رفتار زیست‌محیطی	۳/۳۵	۰/۷۲۶

یافته‌های استنباطی

آزمون فرضیه‌ها

رفتار زیست‌محیطی می‌باشد (۰/۴۰۶). همچنین ابعاد نگرش زیست‌محیطی و خودپنداره زیست‌محیطی با ابعاد سه‌گانه (مدیریت آب، مدیریت خام و مدیریت تلفیقی آفات) همبستگی معناداری دارند.

نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش با بهره‌گیری از ضریب همبستگی پیرسون نشان‌دهنده تأیید آنهاست. ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول زیر آمده است. در مجموع نتایج بیانگر رابطه مثبت و معنی‌دار بین متغیر عامل روانشناختی با

جدول ۴- ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

Table 4. Correlation coefficient matrix among the research variables

عامل روانشناختی	خودپنداره زیست‌محیطی	نگرش زیست‌محیطی	
۰/۴۰۱**	۰/۴۲۱**	۰/۳۹۱**	مدیریت آب
۰/۴۰۵**	۰/۴۲۸**	۰/۳۸۸**	مدیریت خاک
۰/۴۱۲**	۰/۴۳۲**	۰/۳۷۶**	مدیریت تلفیقی آفات
۰/۴۰۶**	۰/۴۲۷**	۰/۳۸۵**	رفتار زیست‌محیطی

** معنی‌داری در سطح ۱ درصد

تحلیل چندمتغیره رگرسیونی

زیست‌محیطی بوده‌اند. مقدار ضریب تبیین تصحیح‌شده نشان می‌دهد که حدود ۳۱ درصد تغییرات متغیر وابسته، یعنی رفتار زیست‌محیطی توسط متغیرهای روانشناختی (نگرش و خودپنداره زیست‌محیطی) وارد بر مدل رگرسیونی مورد تبیین واقع گردیده است.

تحلیل رگرسیونی، با هدف تعیین سهم و تأثیر متغیرهای عمده تحقیق در تبیین و پیش‌بینی تغییرات متغیرهای وابسته (ابعاد رفتار زیست‌محیطی) انجام می‌پذیرد. بر اساس نتایج حاصله، می‌توان گفت: در مجموع دو بعد نگرش زیست‌محیطی و خودپنداره زیست‌محیطی دارای تأثیر معنی‌داری بر رفتار

جدول ۵- آماره‌های تحلیل رگرسیون چند متغیره رفتار زیست‌محیطی

Table 5- Multivariable regression statistics of environmental behaviors

آنالیز واریانس		sig	t	بتا	متغیر
سطح معناداری	کمیت F				
۰/۰۰۰	۳۱/۸۸	۰/۰۰۰	۶/۸۱	۰/۳۸۵	نگرش زیست‌محیطی
		۰/۰۰۰	۶/۱۵	۰/۴۲۷	خودپنداره زیست‌محیطی
		۰/۵۶۸			ضریب همبستگی چندگانه
		۰/۳۲۲			ضریب تبیین
		۰/۳۰۸			ضریب تبیین اصلاح‌شده
		۷/۵۹			اشتباه معیار برآورد

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان‌دهنده تأثیرگذاری عوامل روانشناختی بر روی رفتار زیست‌محیطی کشاورزان و باغداران منطقه فیروزکوه و دماوند است. عوامل روانی شامل انگیزه و خودپنداره به کشاورزان و باغداران کمک می‌کند نقشه‌های شناختی خود در رابطه با محیط زیست خود تقویت کنند و به ارزش‌ها، معانی و اولویت‌های زیست‌محیطی بها بدهند. بر این اساس آن‌ها بهره‌برداری یک‌جانبه و بی‌رویه از منابع طبیعی را مورد نقادی قرار خواهند داد و بهره‌برداری از این منابع را با رعایت جنبه‌های حفاظتی آن و تأمین منافع بلندمدت و به ویژه سهم نسل‌های آینده انجام خواهند داد.

تقویت نگرش و خودپنداره زیست‌محیطی موضوعی مرتبط با جامعه‌پذیری زیست‌محیطی افراد است که هم در محیط خانوادگی و هم مراکز آموزشی، از جمله مدارس و رسانه‌ها شکل می‌گیرد. در میان ارائه و آموزش روش‌های مناسب حفاظت از منابع طبیعی و بهره‌برداری مطلوب از آن‌ها با اصلاح نگرش‌های درست و اصلاح نگرش‌های غلط زیست‌محیطی می‌تواند به پایداری منابع طبیعی و حفظ منابع برای نسل‌های آینده مؤثر واقع شود. کشاورزان و باغداران، رابطه زیست‌محیطی عمیقی با محیط اطراف خود دارند؛ آن‌ها تلاش می‌کنند سرمایه‌های طبیعی را به منبع و مخزن ورود زباله تبدیل نمایند. تأثیرات زیانبار کشاورزی بر محیط زیست به نوبه خود اثرات منفی اقتصادی و اجتماعی را به بار خواهند آورد.

هدف اصلی این پژوهش، بررسی تأثیر نقش عوامل روانشناختی بر رفتار زیست‌محیطی کشاورزان و باغداران بوده است. نتایج پژوهش نشان داد نگرش زیست‌محیطی به عنوان ارزیابی کلی فرد از مسائل زیست‌محیطی و چگونگی حفاظت از آن به همراه خودپنداره زیست‌محیطی که درک و ذهنیت و احساسی فرد نسبت به توانایی، آگاهی و جایگاه خویش درباره مسائل زیست‌محیطی است، می‌تواند حدود ۳۱ درصد از تغییرات رفتار زیست‌محیطی کشاورزان و باغداران منطقه را تبیین کند.

تحلیل نتایج همبستگی گویای رابطه مثبت و معنی دار عوامل روانشناختی با رفتار زیست‌محیطی است. این نتایج همراستا با

نتایج کریمی (۱۳۸۹) (۲۰)، سلفا و تاکاهاشی (۲۰۱۴) (۲۴) و کیل و همکاران (۲۰۱۴) (۲۵) است.

از دیدگاه روانشناسی اجتماعی مشکلات زیست‌محیطی بیشتر فرهنگی و رفتاری است و در این میان می‌توان با تغییر نگرش‌ها و خودپنداره زیست‌محیطی افراد به تقویت رفتارهای همراستا با حفاظت محیط زیست اقدام نمود. بر این اساس پیشنهاد می‌شود در آموزش کشاورزان و باغداران منطقه فیروزکوه و دماوند توسط ادارات جهاد کشاورزی و منابع طبیعی بهره‌گیری از روانشناس‌های خبره و متخصص در روانشناسی محیط زیست مد نظر قرار گیرد. از طرف دیگر، با توجه به اینکه باورها و نگرش‌های افراد و هنجارهای فرهنگی نهادهای اجتماعی اهمیت کلیدی در تصمیم افراد در سطوح فردی، سازمانی و ملی برای نحوه مواجهه با منابع طبیعی بر مبنای منافع آن‌ها در سطوح گفته‌شده دارد و گاه این منافع در تضاد و گاه در راستای هم می‌باشند، لازم است سواد زیست‌محیطی کشاورزان و باغداران منطقه را ارتقا بخشید. روانشناسان با آموزش درست نگرش‌ها و خودپنداره‌های زیست‌محیطی می‌توانند دغدغه‌های آینده‌نگری کشاورزان و باغداران منطقه را به بهره‌گیری درست از منابع و حفظ سهم و حقوق نسل‌های آینده که همانا فرزندان آن‌ها محسوب می‌شوند را تهییج نمایند و به هم بقبولانند که آب، خاک، هوا، گیاهان و حیات وحش متعلق به همه نسل‌هاست. این امر مستلزم تغییر سبک زندگی در سطح فردی و اجتماعی است که خود ناشی از تغییرات در ساختار فرهنگی بر بستر عوامل روانشناختی می‌باشد. تغییر نگرش‌ها به کمک مشاوره‌های روانشناختی با کنترل خودمداری کشاورزان و باغداران باعث می‌شود تفسیر آن‌ها از اطلاعات به شیوه‌ای باشد که احساس بهتری در مورد خود داشته باشند و با خودپنداره در راستای حفظ منابع آب و خاک و استفاده و مدیریت صحیح آفات اقدام نمایند. به عبارت دیگر، مشاوران روانشناسی می‌توانند کمک نمایند تحریف در تصویر ذهنی خود و یا نادیده گرفتن نقش خود و رفتارهایمان در تعامل با محیط به حداقل برسد و به جای آنکه افراد نقش منفی دیگران را در تخریب محیط زیست پررنگ کنند، در عملکرد و رفتار زیست‌محیطی خود متمرکز شوند.

- behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424.
7. Navah, A.R., Forootan Kia, S.H., Porterkarooni, M. (2011). Studying the Relationships between Citizens' Religiousness and Environmental Values and Behaviors (A Case Study: Ahvaz City). *Urban Sociological Studies (Urban Studies)*, 1(1), 77-97. (In Persian)
 8. Collado, S., Staats, H., & Sancho, P. (2019). Normative influences on adolescents' self-reported pro-environmental behaviors: The role of parents and friends. *Environment and Behavior*, 51(3), 288-314.
 9. Edenhofer, O., Pichs-Madruga, R., Sokona, Y., Farahani, E., Kadner, S., Seyboth, E., Eickemeier, P. (2014). *IPCC, 2014: Summary for policymakers*. Cambridge, UK: Columbia University Press. Retrieved from: <https://www.ipcc.ch/site/assets>.
 10. Byerly, H., Balmford, A., Ferraro, P.J., Hammond Wagner, C., Palchak, E., Polasky, S., Fisher, B. (2018). Nudging pro-environmental behavior: Evidence and opportunities. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 16(3), 159-168.
 11. Van Dijk, W.F., Lokhorst, A.M., Berendse, F., de Snoo, G.R. (2015). Collective Agri-environment schemes: How can regional environmental cooperatives enhance farmers' intentions for Agri-environment schemes? *Land Use Policy*, 42, 759-766.
 12. Ghorbani Piralidehi, F., Ghorbani Piralidehi, A. (2020). The Factors Effective on Environmental Behaviors of Aquaculture Farmers at Gilan Province. *Environmental Sciences*, 18(1), 17-32. (In Persian)
- تغییر نگرش‌ها و خودپنداره زیست‌محیطی موجب می‌شود به جای لاپوشانی و انکار مشکلات موجود به فکر مدیریت آن‌ها باشیم. این موضوع در امر کشاورزی و باغداری در سه حوزه مدیریت آب، مدیریت خاک و مدیریت تلفیقی آفات به اتخاذ رویکردها و روش‌های خلاقانه کمک خواهد کرد. واضح است که این مهم با تعامل صحیح و اصولی سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی با تشکل‌های مردم‌نهاد و همکاری سازمان نظام روانشناسی مسیر خواهد بود.

References

1. Falahati, H. (2015). A looking into Environmental Psychology. *Life Style Survey*, 8, 96-98. (In Persian)
2. Bezold, C.P., Banay, R.F., Coull, B.A., Hart, J.E., James, P., Kubzansky, L.D., et al. (2018). The association between natural environments and depressive symptoms in adolescents living in the United States. *Journal of Adolescent Health*, 62(4), 488-495.
3. Farmani, M., Ghafari, M., Zandi Nasab, M. (2020). Studying the Effects of Environmental Experience and Information on the Attitudes and Behaviors of Environmentally Informed Consumers. *Environmental Science and Technology*, 22(11), 31-44. (In Persian)
4. Mohammadzadeh, S.H., Soleimanpoor Omarn, M. (2020). Reviewing Citizenship Education Effectiveness on Taking Social Responsibility, Environmental Skills and Social Skills. *Environmental Sciences and Technology*, 22(11), 75-90. (In Persian)
5. Poortinga, W., Steg, L., Vlek, C. (2004). Values, environmental concern and environmental behavior: A study into household energy use. *Environment and Behavior*, 36(1), 70-93.
6. Stern, P. (2000). Toward a Coherent theory of environmentally significant

- Behavior*. Unpublished MA Thesis, Parand, Tehran: University of Payam-e Noor. (In Persian)
21. Salehi, S. (2010). A New Attitude towards Environment and Energy Consumption. *Iranian Society of Studies and Communications Quarterly*, 6(20), 197-216. (In Persian)
22. Ziapoor, A., Kianipoor, N., Nikbakht M.R. (2012). Environmental Social Analysis and the Individuals Behavior towards It in Rural and Urban Areas in Kermanshah Province. *Environmental Education and Sustainable Development*, 1(2), 55-67. (In Persian)
23. Kalantari, K.H., Shabanali Fami, H., Asadi, A., Movahed Mohamadi, H. (2007). Investigating factors affecting Environmental Behavior of Urban Residents: A case study in Tehran city-Iran. *American Journal of Environmental Sciences*, 3(2), 67-74.
24. Takahashi, B., Selfa, T. (2014). Predictors of pro-environmental behavior in rural American communities. *Environment and Behavior*, 47(8), 856-876.
25. Kil, N., Holland, S.M., Stein, T.V. (2014). Structural relationships between environmental attitudes, recreation motivations and environmentally responsible behaviors. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 7, 16-25.
26. Gray, H.P. (1970). *International Travel-International Trade*. Lexington: Heath Lexington Books.
27. Stern P.C., Dietz, T., Guagnano, G.A. (1995). The New Ecological Paradigm in Social-Psychological Context. *Environment and Behavior*, 27(6), 723-743.
28. Moisander, J., Pesonen, S. (2002). Narratives of sustainable ways of
13. Rommel, J., Buttmann, V., Liebig, G., Schönwetter, S., Svart-Gröger, V. (2015). Motivation crowding theory and pro-environmental behavior: Experimental evidence. *Economics Letters*, 129: 42-44.
14. Howley, P., Buckley, C., Donoghue, C.O., Ryan, M. (2015). Explaining the economic 'irrationality' of farmers' land use behavior: The role of productivity attitudes and non-pecuniary benefits. *Ecological Economics*, 109, 186-193.
15. Arcury, T.A. (1990). Environmental attitude and environmental knowledge. *Human Organization*, 94(4), 300-304.
16. Duerden, M.D., Witt, P.A. (2010). The impact of direct and indirect experiences on the development of environmental knowledge, attitudes, and behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 379-392.
17. Blaikie, N. (2005). *Designing Social Research*. Translated by Chavoshian, H. Tehran: Ney Publications. (In Persian)
18. Abdollahi, A.S. (2004). *Reviewing Consciousness, Attitude and Isfahan Citizens' Environmental Behavior*. MA Thesis Advised by Dr.Mojtaba Shahnooshi, Dehaghan, Isfahan: Islamic Azad University. (In Persian)
19. Rezvani, N. (2005). *Studying the Relationships between Environmental Knowledge and Attitudes and Environmental Protective Behaviors*. Tehran: Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Shahid Beheshti. (In Persian)
20. Karimi, L. (2010). *Studying Sociological Factors Effective on Environmental Behavior with an Emphasize on Water Consumption*

- Methods*. Tehran: Dowran Publications. (In Persian)
37. Hoogendoorn, B., Guerra, D., van der Zwan, P. (2015). What drives environmental practices of SMEs? *Small Business Economics*, 44(4), 759-781.
38. Ajzen, I. (1995). *Attitudes, Personality and Behavior*. Translated by Najafi Zand, J. Tehran: Dana Publications. (In Persian)
39. Yazdanpanah, M., Feyzabad, F.R., Forouzani, M., Mohammadzadeh, S., Burton, R.J. (2015). Predicting farmers' water conservation goals and behavior in Iran: A test of social cognitive theory. *Land Use Policy*, 47, 401-407. (In Persian)
40. Azizi Khalkhili, T., Bakhshi Jahromi, A., Bijani, M. (2011). Farmers' Soil Protective Behaviors: The Role of Communication and Information Media. *Iranian Agriculture Promotion and Education*, 7(2): 51-61. (In Persian)
41. Hassanpoor, S., Agahi, H., Rostami, F. (2015). Examining the challenges of using integrated pest management technology with the school approach in the field among gardeners (case study: Paveh city). *Extension Research and Agricultural Education*, 8(3), 45-57. (In Persian)
- living: Constructing the self and the other as a green consumer. *Management Decision*, 40, 329-342.
29. Mokhtari Malekabadi, R., Abdollahi, A.S., Sadeghi, H.R. (2014). Urban Environmental Behaviors Analysis and Recognition (A Case Study: Isfahan City, 1391). *Urban Research and Planning*, 5(18): 1-18. (In Persian)
30. Atkinson, R., Hillgaurd, E.R. (2009). *Introduction to Psychology*. Translated by Barahani, MN. Tehran: Roshd Publications. (In Persian)
31. Witherspoon, J. et al. (1995). Control and production of toxic air emissions by publicly owned treatment works odor control equipment, Water Environment Research Foundation.
32. Bohner, G., Wanke, M. (2010). *Attitudes and Attitude Change*. Translated by Tahoorian, J. Tehran: Roshd Publications. (In Persian)
33. Taghizadeh, M.E. (2000). *Restless Adolescence Wind*. Isfahan: Yekta Publications. (In Persian)
34. Hogan, J.A. (2015). A framework for the study of behavior. *Behavioural Processes*, 117, 105-113.
35. Reese, E.P., Howard, J., Reese, T.W. (1978). *Human operant behavior: Analysis and application*. New York: WCB/Mc Graw-Hill Publications.
36. Seif, A.A. (2015). *Behavioral Change and Behavioral Therapy: Theories and*